

BJÖRN VON DER ESCH:

Ett fyrtioårigt hyckleri

Den svenska lagstiftningen har i decennier präglats av socialismens idé om det starka samhällets förverkligande genom att systematiskt utöka såväl statens rättigheter som individens skyldigheter. Europakonventionen — som vi ratificerade 1952 — har utvecklats i motsatt riktning. Här gäller det att skydda den enskildes rätt gentemot statsmaktens godtycke.

Det är hög tid för Sverige att överge den s k transformationsdoktrinen enligt vilken en internationell överenskommelse för att bli gällande som svensk rätt måste införlivas genom en särskild svensk lag.

Ekon dr Björn von der Esch är moderat riksdagsman och sitter i konstitutionsutskottet.

Regeringens kommentar till EG-domstolens underkännande av REES-avtalet blottade fundamentala skillnader mellan svensk och europeisk rättsuppfattning. De svenska kommentarerna slog fast att problemet var en fråga för jurister och inte för politiker, de hade ju gjort sitt. För svensk rättsuppfattning var det självklart att om ett politiskt beslut visade sig stå i strid med lagstiftningen, om så självaste grundlagen, så var det lagen och inte beslutet som måste ändras.

En uppfattning som sedan decennier är djupt rotad i den svenska politikersjälen. Gustaf Petrén beskrev fenomenet så att: "De politiska organen /får/ ej vara underkastade någon rättslig kontroll. De skall som företrädande folket i varje ögonblick vara suveräna att göra vad som faller dem in. De står till svars härför inför sina väljare och vill inte bli föremål för censur av några rättsinstanser". När yttrandefrihetsgrundlagen debatterades klagjorde Olle Svensson som ordförande i konstitutionsutskottet att: "Det måste vara vi politiker, inte jurister, som bestämmer gränserna för vad som är särskilt viktiga skäl för att införa en bestämmelse av detta (ifrågasatt grundlagsstridigt, anm) slag".

Samma främlingsskap för europarätten gav hovrättsassessorn och tillika sekreterare i den pågående grundlagsutredningen, Mats Melin, uttryck för (SDS 20/12). Han hävdar där att begreppet mänskliga rättigheter "trivialiseras" om det används för att beskriva de kränkningar av Europakonventionen om mänskliga rättigheter som tillämpningen av vår nya yttrandefrihetsgrundlag medger. Att använda begreppet mänskliga rättigheter för annat än

förbud mot tortyr o d tyder enligt Melin på "bristande sinne för proportioner". En uppfattning lika bisarr som vanlig bland svenska jurister och politiker och helt främmande för Europakonventionen.

Syftet med konventionen är just att bygga upp en europeisk rättsordning till skydd för den enskildes rättigheter mot politisk makt och myndigheters godtycke. Den som hävdar att detta skydd för mänskliga rättigheter kan återopas endast mot tortyr o d lär inte vinna några juridiska lagrar i Strasbourg.

Vår officiella svenska rättsuppfattning är i grunden oförenlig med den europeiska vad avser Europakonventionens ställning som övergripande lagstiftning. Ett för politikerna besvärande faktum som man försökt dölja med juridiska spetsfundigheter vilka resulterat i rent falsarium. Hårda ord men döm själv!

Sverige tillhör de länder som ivrigast engagerat sig internationellt i frågor som rör mänskliga rättigheter. Att Sverige såg sig nödsakat att ratificera/underteckna/ den Europeiska Konventionen om de Mänskliga Rättigheterna förvånar därför inte. Vid undertecknandet år 1952 ansågs vår lagstiftning väl uppfylla de krav konventionen ställer och ratificeringen sågs som en formell handling som inte påverkade våra möjligheter att även i framtiden stifta de lagar vi ville. För oss var ju Sverige ett föregångsland då det gäller mänskliga rättigheter.

Transformationsdoktrinen

Sedan dess har vår lagstiftning under decennierna präglats av socialismens idé om det starka samhällets förverkligande genom att systematiskt utöka såväl statens

rättigheter som individens skyldigheter.

Europakonventionen har utvecklats i motsatt riktning. Här gäller det att skydda den enskildes rätt gentemot statsmaktens godtycke.

När svenska politiker blev medvetna om detta dilemma gällde det att finna en reträttväg bort från gjorda åtaganden gentemot Europakonventionen. På sedvanligt storsvenskt manér helt utan moraliska skrupler fann man vad man sökte i den s k transformationsdoktrinen.

Enligt transformationsdoktrinen måste en internationell överenskommelse t ex Europakonventionen, för att bli gällande som svensk rätt, införlivas i vår lagstiftning genom en särskild svensk lag. D v s vi hävdar att det räcker inte att Sverige förpliktigt sig att följa en internationell konvention genom att underteckna den. Dessutom kräver vi en särskild inhemsk lag som bekräftar att vi faktiskt också tänker hålla ingångna avtal. Så länge den inhemska lagen saknas anser riksdagen att avtalet kan negligeras. Dessa juridiska spetsfundigheter har av våra politiker utnyttjats långt utöver anständighetens gränser, genom att helt enkelt strunta i att stifta erforderlig svensk lag. På så sätt hoppas man kunna framstå som hedervärd utåt trots att man aldrig haft för avsikt att följa ingångna avtal om eller när de inkräktar på vår egen suveränitet i lagstiftningsfrågor.

Vad de rättslärdes dispyt gäller är om det krävs en transformation eller ej för att internationella avtal som Sverige ratificerat skall bli gällande som svensk rätt.

För politikerna kan den problematiken inte tillåtas vara avgörande. Anser man nämligen att en transformation är nödvändig får man i anständighetens namn se

till att den kommer till stånd och stifta den lag som behövs. Allt annat är djupaste politiska omoral. Ingen har ju tvingat Sverige att ratificera de konventioner man förpliktigt sig att följa. Europakonventionen undertecknade vi för snart 40 år sedan och ännu har den inte införlivats med svensk rätt. Jämför det med Finland som av uppenbara skäl ej ansett sig kunna ratificera Europakonventionen förrän år 1990. När det väl var gjort blev konventionen också omedelbart finsk lag.

Vår lagstiftning fortsätter ostört fjärma sig från den europeiska. De organ som har möjlighet eller skyldighet att göra riksdagen uppmärksam på när svenska lagar står i strid med t ex Europakonventionen, föredrar numera allt oftare att tiga still. Så ock våra domstolar där det är en sensation om Europakonventionen överhuvudtaget nämns. Våra politiker har haft all anledning känna sig nöjda med transformationsdoktrinen.

I dag saknas inte insikt om det ohållbara i Sveriges attityd gentemot europeisk rättsordning. Även politiker börjar känna sig besvärade över den uppmärksamhet som framkallats av de ständigt återkommande processerna i Strasbourg där svenska staten står som förlorare.

Borgerliga motioner

Samtliga borgerliga partier motionerade före valet i syfte att åstadkomma överensstämmelse mellan svensk lag och de internationella konventioner Sverige ratifice-

rat. Glädjande nog har justitieministern tagit det ad notam och börjat utreda hur man skall gå till väga.

Just det — börjat utreda! Efter snart 40 år börjar man utreda hur ett införlivande av Europakonventionen med svensk lagstiftning kan ske. Tydligare kan inte visas att Sverige aldrig tidigare haft för avsikt att fullgöra sina förpliktelser. Att utredningen påbörjas nu behöver inte nödvändigtvis bero på ett nymornat rättsmedvetande hos våra politiker. Höstens riksdagsdebatter pekar dessvärre inte på det. Däremot inser allt fler att den dagen EG:s dörrar öppnas för Sverige gäller det att ha sopat undan spåren från transformationsdoktrinen dagar. Säkert en vemodig omställning för många jurister och politiker men inte desto mindre det mest omvälvande resultatet av svenskt EG-medlemskap. Det är ju trots allt rättsordningen som utgör grunden i samhällsmaskineriet.

Återstår att se hur man mentalt klarar det nytänkande som krävs. Generationers rättsmedvetande har formats av teorier främmande för dagens europeiska rättsordning. Teorier, som trots att de åberopades som stöd för en numera havererad socialistisk ideologi, fortfarande flitigt används i riksdagens debatter. Inte för att de tjänade socialistiska syften utan för att de i sig legitimerar att riksdagen ej får vara underkastad någon rättslig kontroll — inte ens den som Europakonventionen stadgar. En sådan teori är tilltalande för vem som än makten haver.